

ERNEST ŠUSTERŠIČ:

15. julij 1918.

(Poročilo iz dnevnika.)

obro jutro, gospon praporščak! Javljam, da ni nič novega pri nas, a v Dobravi so bili sinoči volkovi.“

„„Volkovi? Dosti?““

„Mnogo so jih videli. Raztrgale so mrcine več ovac.“

„„Kaj bi ne bilo mogoče vsaj enega ustreliti?““

„Vzel jih je mrak, Bog zna kje so že grdobe.“

„„Šujič, danes pojdem z vami na pregled. Skrijemo se v tistem gozdičku nad zaseljem. Pripravite kaj več ostrih nabojev in konserv.““

„Naboje in konzerve, da. Koliko nas ide?“

„„Pet bo menda dovolj z nama?““

„„Pet, da.““ Šujič se še obotavlja, se smeje malo v zadregi in kaže bele zobe pod črnimi brkami.“ „Vse smo že posušili, gospon praporščak,“ se oglasi naposled tiho, a zadnji besedi zategne tako otožno, da mu moram smeje se postreči. Čemu bi tudi ne vrlemu četovodji!

Stopim iz svoje sobice. Zgodnje julijsko solnce sije najlepše, in zrak je poln vonja po dišečem zelišču, bujno poganjajočem v rdečkasti zemlji med skalovjem. Razgled je tako čist, da vidiš vsako zarezo, vsako čer Sv. Ilije, ki ogromen kraljuje nad nami, svojimi varovanci. Lepo taborimo sredi njegovega pobočja kakih 500 m visoko nad morjem. Na tej široki stopnici, zeleni in dobro obdelani, se počutimo kakor v njegovem naročju. Res, prava zelenica sredi sivih golih čeri! Raznovrstno cvetje v travi in šumeče žito na plodnih njivah! Skoraj pozabiš, da si v gorah, ako ne bi videl daleč pod seboj zareze, proti kateri se spuščajo v širokem, mogočnem polkrogu mrtvi gorski skladj na nasprotni strani. Veličasten pogled na ta prirodni ogromni amfiteater! In v tem so se vršile igre, kakršne v drugem nobenem nikoli! Stene so dajale stoteri jek, in ta jek odmeva še sedaj v srcih in se preliva v otožne srbske pesmi. Ej, ti ubogi potomec uboge raje!

Nizka, podolgasta naša hišica... Grem okolo nje, da pregledam dvojno žičnato ograjo, strelski jarek in obzidje z linami. Napotim se k razvalini enonadstropne kamenite orožniške postaje. Razbile so jo granate, in sedaj žalostno vise dolge železne vezi visoke stene. Tu so divjali silni boji Črnogorcev z Avstrijci. Blizu sem videl grob črnogorske

junakinje, ki je s strojnico redčila madjarski regiment, plezajoč po golih skalah, in te skale so bile krite potem z mrtvimi trupli.

Pri razvalinj je vodnjak in obokana klet, v kateri hranimo ročne granate. Vhod je deloma pokrit z dovolj debelimi železnimi vrati, ki so pa vendarle vsa preluknjana od šrapnelskih kroglic. Straža je tu zjutraj samo ena. Glej jo tam onkraj razvalin nad strmo škarpo! Prosto moštvo je že vse na delu. Nekateri kose krmo, drugi pero, snažijo itd.

Ko se vrnem, mi javi Šujić na dvorišču pred hišo, da je vse gotovo za odhod.

Za kordonsko postajo se vzpremo po stezi navzgor na novo cesto, ki so jo napravili avstrijski vojni delavci. A bila je strašno trda, kamenita cesta! Od nas je bila videti kakor pas, s katerim se je opasal sveti gromovnik Ilija. Radi jo zapustimo, rajši lezemo zopet po strmi stezi. Dobro se potimo pod puškami in brašnom, a želja ustreliti volka me žene naprej, najsi pripeka solnce. Še en ovinek — pokaže se na vrhu planica, na njej stoje tri hišice z nizkimi stajami za drobnico. Tik črnogorske meje smo. Tla so tu dobesedno pokrita z izstrelki iz pušk, z malimi in velikimi ter težkimi ovoji granat in šrapnelov. Avstrijci so hoteli tukaj prodreti na vsak način v Črno goro. Dragoceno so odkupili vsako ped zemlje, in več kot dovolj krvi je močilo kršna tla.

Pred prvo hišo stoji gospodinja.

„Kje imate moža?“ jo vprašam.

„Ej, umrl je.“

„Že dolgo?“

„Med vojno.“

„Padel?“

„Rajša bi videla. Umreti je moral tako, kot so umirali tu skoraj vsi moški: v Trebinju!“ Vzdihnila je, a jaz sem razumel. Trebinjske vislice! Avstrijski general! Nikdar ne boš pozabljen, prestrašno si divjal v teh krajih. Nedolžne in krive si vlačil na vislice, tebi je zadostovalo, da je bil osumljenec Srb. Od moških so ostali večinoma le mladoletni dečki.

Gospodinja nas povabi na kisló kozje mleko. Ko stopimo v sobo, zagledamo vojaka v naši uniformi.

„Na dopustu, kaj ne?“

„Na dopustu,“ odgovori zamolklo. Oči se mu svetijo kot žareča oglja, ko zre na nas petero prèko svoje skodelice.

Odložimo puške in posedemo, kjerkoli kdo more. Vsakemu donese gospodinja hladne pijače.

Jamemo pokušati, medtem pa pripoveduje Srbkinja, kako so polovili in odgnali avstrijski biriči njenega moža, sina in brata, ki se je

ravnokar vrnil iz Amerike. Drugega sina baš ni bilo doma in ta je utekel v nedostopne gore k četašem.

Čudovito, vsi smo slutili, da se bliža zadnja ura Avstriji. Zato smo govorili tako odkrito, kakor že o nečem preteklem. Jaz sem pravil, kako so tudi nas mučili Švabi vsepovsod.

Skodelice so prazne. Dvignemo se, a v tistem hipu se pojavijo na pragu trije krepki vojaki v avstrijskih oblekah.

„Videli smo vas, da ste šli v to gostoljubno hišo, pa smo prišli še mi semkaj,“ reče eden izmed njih.

„Kje so neki bili, da jih nismo opazili,“ pomislim. „In čemu imajo puške? No, mogoče so od kake sosedne kordonske postaje.“

Hočem vprašati, a Šujić pokaže na mene z glavo in pravi: „Ta je naš!“

„E, pa da čujete, kako zna govoriti po naše,“ dostavi gospodinja.

Vsi so se ozrli vame. Bolj resnih oči še nisem videl nikoli.

„Slišal sem, da ste jako dober človek. Vaši vojniki pomagajo ljudem, kjerkoli morejo, in ne branite jim. Bog vam povrni!“ Tisti, ki se je izmed novodošlih prvi oglasil, stopi k meni ter mi stisne roko.

„Ste li vi domačin?“

„Da — domačin.“

Jamem gospodinja povpraševati po volkovih.

„Strašno so se razpasli. Orožja ne smemo imeti, pa kaj bi tudi z njim same ženske,“ pravi gospodinja. Ide z nami vun in nam pokaže, kje so zverine trgale drobnico.

Pred hišo stoji mlad vojak in napeto zre proti cesti v dolino. „Ti v hiši imajo stražo,“ pomislim. „Šujić, hajde!“

Gremo skozi gozdič redkih borovcev, na vrhnem robu se skrijemo v skalno votlino in oprezujemo. Pod nami se pase nekoliko stotin ovac in koz. Brezskrbno mulijo travo in plezajo po skalah, kakor da so že pozabile na strašne trenutke.

„Šujić, glej jih — četaše,“ rečem tiho.

„E, pa naj bodo, kaj smo mi Švabe?“

„Oho, spredaj gre tisti, kj mi je dal roko v hiši. So že na meji. Ali večkrat prihajajo semkaj iz Črne gore?“

„Da ste vi kak avstrijski orožnik ali pa Švaba, bi že davno padli, razumete! Ko smo lezli sem gor, bi nas lahko postrelil kakor zajce. E, jaz sem jih opazil, kje so bili.“ Tak je bil Šujićev odgovor.

Mnogo sem čul o črnogorskih četaših, kako so plačevali milo za drago, kar so izvršili avstrijski biriči in višji poveljniki.

Tam jih gre sedaj nekaj lepo po odkriti stezi. Kakor na dlani so, lahko jih postrelimo, če hočemo. — Čuj, mladega četaša!

Durmitore visoka planino!

Iz tebe mi tri sunca granuše:

jedno sunce stari svat od svata,

drugo sunce prvijenac s kumom,

treće sunce djever in djevojka.

Koje sunce stari svat od svata,

to je sunce svate ogrinjalo;

koje sunce prvijenac s kumom,

to je sunce kolo ogrijalo;

koje sunce djever i djevojka,

to Jovovę dvore ogrijalo.

Odšli so, izginili so četaši. Zopet se oglasi pesem, pasurica pod namj poje: Durmitore visoka planino! Tiho sedimo, poslušamo.

„Teško nam je vojnikom,“ reče Šujić, ko utihne pesem. Njegov obraz je resen, skoraj žalosten. Vedel sem, koliko trpi ta Srb. Zdavnaj bi že bil pri četaših, a zaradi njegovega bega bi morala trpeti deca in žena tam v Bosni.

„Potrpimo še malo. Kmalu bo bolje,“ ga tolažim kakor že večkrat.

„Mislim tudi jaz tako. E, lesa imam sedaj dosti. Bom pa še dalje delal čebriče, žlice in škafe.“

„Vso okolico zalagata z Jovom s to robo. Ženske vama morajo biti hvaležne.“

„Res, saj ko so se vrnile z Ogrskega, kjer so bile internirane, so našle sicer hišice popravljene, a povsem prazne.“

Tam spodaj poje zopet pastirica:

Zaspala Joka kod stada,

savi se soko sa grada,

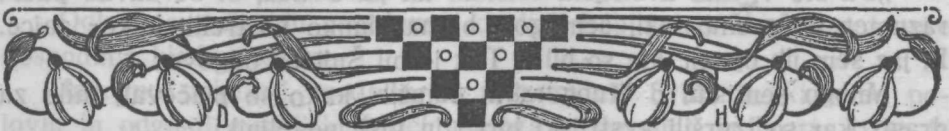
nasu joj zlata u njedra.

Kada se Joka prenula,

sama se sebe čudila,

otkud joj zlato u njedru.

Tiho sedimo in poslušamo. Dragi obrazi naših svojcev se nam prikazujejo. Bori šume ...

PRI ROČNEM DELU